विषये उत्तरफाल्गुनीसमय इत्यर्थः। "हस्ते हस्तिरथं दत्त्वा चतुर्युक्तमुपोषितः। नरस्तरति दुर्गाणि दुरवारांश्च पर्वतान्"। चतुर्युक्तं, चतुर्भिर्हस्तिभिर्युक्तम्। "चित्रायां हयमं दत्त्वा पुण्याङ्गाङ्गां च भारत!। चरत्यप्सरसां लोके रमते नन्दने वने"। पुण्याङ्गाङ्गामिति शुभलक्षणवलितशरीरां धेनुमित्यर्थः। "स्वातीष्वथ धनं दत्त्वा यद्दिष्टतमात्मनः। प्राप्नोति लोकान् सुभगानिह चैव महद्यशः। विशाखायामनड्वाहं धेनुं दत्त्वाथ दुग्धदाम्। सप्रावरणं शकटं सधान्यं वस्त्रसंयुतम्"। प्रावरणो युगान्तरवाहम्। "पितॄन् देवांश्च प्रीणाति प्रेत्य चानन्त्यमश्नुते। न च दुर्गाण्यवाप्नोति स्वर्गलोकं च गच्छति। दत्त्वा घटोक्षं विप्रेभ्यो दक्षिणिष्टा च विन्दति। नारकीयांश्च स लोकान्नाप्नोतीति विनिश्चयः। अनुराधासु प्रावारवस्त्रोत्तरसमोषितः। दत्त्वा युगशतं चापि नरः स्वर्गे महीयते"। प्रावारः प्रवारपटः, वस्त्रोत्तरं परिधानवस्त्रादिकम्। "कालशाकम्भरीं विप्रेभ्यो दत्त्वा मर्त्यः समूलकम्। ज्येष्ठायां जलभुक्तस्तु गतिमिष्टां च गच्छति। मूले मूलफलं दत्त्वा ब्राह्मणेभ्यः समाहितः। स्वपितॄन् प्रीणयेदेव गतिमिष्टां च गच्छति। अथ पूर्वाषाढासु दधिपात्राण्युपोषितः। कुलवृत्तोपसम्पन्ने ब्राह्मणे वेदपारगे। प्रदाय जायते श्रेष्ठकुले बहुसुखान्विते। पुत्रपौत्रैः परिवृतः पशुमान् धनवांस्तथा। उदमन्थं ससर्पिष्कं प्रयतमधुफाणितम्। दत्त्वोत्तराषाढासु सर्वलोकानवाप्नुयात्"। उदमन्थः उदकमिश्राः सक्तवः। फाणितं दुग्धखण्डविकारः। "दुग्धमन्थमिश्रितो योगे दत्त्वा मधुघृतप्लुतम्। धर्मनिष्ठो मनीषिभ्यः स्वर्गलोके महीयते"। अयमर्थः। उत्तराषाढानक्षत्रचतुर्थपादः श्रवणस्याद्यघटिकाचतुष्टयमभिजिद्योगः। "श्रवणे कम्बलं दत्त्वा वस्त्रान्तरितमेव च। श्वेतेन याति यानेन स्वर्गलोकानसंशयान्। गोप्रयुक्तं धनिष्ठासु यानं दत्त्वा समाहितः। वस्त्रमक्षिप्तं दत्त्वा प्रेत्य राज्यं प्रपद्यते। गन्धं घृतमिश्रायोगे दत्त्वा शालुकचन्दनम्। प्राप्नोत्यप्सरसां लोकं प्रेत्य गन्धांश्च शाश्वतान्। पूर्वभाद्रपदायोगे राजमाषान् प्रदाय वै। सर्वभक्ष्यफलोपेतः स वै प्रेत्य सुखी भवेत्। औरभ्रमुत्तरायोगे यस्तु मांसं प्रयच्छति। पितॄन् प्रीणाति सकलान् प्रेत्यानन्त्यं समश्नुते"। उरभ्रो, मेषस्य मांसमौरभ्रम्। "कांस्योपदोहनीं धेनुं रेवत्यां यः प्रयच्छति। स प्रेत्य कामानादाय दातारमुपतिष्ठति। रथमश्वसमायुक्तं दत्त्वाश्विन्यां नरोत्तमः। कृष्णमश्वसमायुक्तं दत्त्वाश्विन्यां नरोत्तमः। सम्पन्ने वर्षकी जायते कुले। भरण्यीषु द्विजातिभ्यस्तिलधेनुं प्रदाय वै। गाः प्रसूताश्च प्राप्नोति नरः प्रेत्य यथेप्सिताः। भीष्म उवाच। इत्येष लक्षणोद्देशः प्रोक्तो नक्षत्रयोगतः। देवर्षिणा नारदेनेह सुगाथ्यः सोऽब्रवीदिदम्"। विष्णुधर्मोत्तरे "कृत्तिकासु सुवर्णस्य दानं बहुफलं स्मृतम्। रक्तवस्त्रस्य रोहिण्यां सौम्ये३ भे लवणस्य च। मघासु तथा ताम्रावामादित्ये७ रजतस्य च। घृतस्य तु तथा पुष्ये गन्धानामथ सर्पभे ९। तिलानाञ्च तथा पैत्ये१० प्रियगोर्भगदैवते११। आर्यम्णे १२ चाज्यदूपानां सावित्रे१३ पायसस्य तु। चित्रायां चित्रवस्त्राणां सक्तूनां वायुदैवते १५। ऐन्द्राग्ने१६ चैव लोहानां मैत्रे१७माल्यफलस्य च। क्षत्रस्य च तथा शाक्रे१८ मूले मूलफलस्य च। वैष्णवे मधुयुक्तस्य दानमाप्ये२० महाफलम्। विश्वेश्वरे२२ ऽन्नपानस्य श्रवणे वसनस्य च। धान्यस्य वासवे२३ विप्रा वारुणे२४ चौषधस्य च। आजे२५ पुराणबीजानां सस्यानां तदनन्तरे २६। गोरसानां तथा पौष्णे२७ स्नानानामथाश्विने। तिलानाञ्च सदा दानं भरणीषु महाफलम्"।

नक्षत्रनाथ पु० ६त०। १चन्द्रे "नक्षत्रनाथः ससुपाजगाम" हरिवं० ३१७ अ० "नक्षत्रनाथांघ्रिसरोरुहिन्दे" रघुः। तस्य नक्षत्राधिष्ठातृदेवतानामिन्द्रादि नाथत्वात् तथात्वम्।

नक्षत्रनेमि पु० नक्षत्रस्य तच्चक्रस्य नेमिरिव। १ध्रुवतारके २चन्द्रे ३रेवत्यां च हेमच०। ४विष्णौ "नक्षत्रनेमिर्नक्षत्री क्षमः क्षामः समीहनः" विष्णुस०। "शिशुमारस्य ज्योतिश्चक्रस्य नेमिवत् प्रवर्त्तको हृदयस्थिता" विष्णुरिति कथितो नक्षत्रनेमिः शिशुमारवर्णने "विष्णुर्हृदयमिति श्रुतेः" भा०

नक्षत्रपति पु० नक्षत्रं पाति पा—डति। चन्द्रे शब्दार्थचि०। नक्षत्रपत्यादयोऽप्यत्र।

नक्षत्रपथ पु० नक्षत्रोपलक्षितः पन्थाः अच् समा०। नक्षत्रचक्रस्य भ्रमणमार्गे। नक्षत्रमार्गादयोऽप्यत्र "अतीतनक्षत्रपथानि यत्र" माघः। खगोलशब्दे दृश्यम्।

नक्षत्रपदयोग पु० "मेषगे भास्करे मर्त्ये शीतगौ स्वोच्चगे यमे। नक्षत्रपदयोगोऽयं यस्तु मेषानिलोयथा" ज्यो०तत्त्वे राशां युद्धयात्राद्ययोगभेदे।

नक्षत्रपुरुष पु० नक्षत्रैरेवाङ्गविशेषैः पुरुष इव। नक्षत्रविशेषैरङ्गविशेषात्मकैः तत्त्वामङ्गताङ्गे पुरुषे यस्य व्रताङ्गता व्रतनिमित्तकालस्य ह०सं०१०५अ० उक्तो यथा